

Katarzyna Szymala

"Strumienie" Szkoła Podstawowa, Gimnazjum i Liceum Stowarzyszenia Sternik

**Relacje, etyczność, polityka edukacyjna:
wrażliwe punkty współczesnej
pedagogiki (Na podstawie doniesień
z obszaru hiszpańskiego oraz
iberoamerykańskiego, *Estudios sobre
Educación*, nr 17, grudzień 2009)**

Jak cytować: Szymala, K. (2012). Relacje, etyczność, polityka edukacyjna: wrażliwe punkty współczesnej pedagogiki (Na podstawie doniesień z obszaru hiszpańskiego oraz iberoamerykańskiego, *Estudios sobre Educación*, nr 17, grudzień 2009). *Forum Oświatowe*, 2(47), 207-212.
Pobrano z: <http://forumoswiatowe.pl>

How to cite: Szymala, K. (2012). Relacje, etyczność, polityka edukacyjna: wrażliwe punkty współczesnej pedagogiki (Na podstawie doniesień z obszaru hiszpańskiego oraz iberoamerykańskiego, *Estudios sobre Educación*, nr 17, grudzień 2009). *Forum Oświatowe*, 2(47), 207-212.
Retrieved from: <http://forumoswiatowe.pl>

Nasza rodzima pedagogika poddawana jest nieustannie od dłuższego czasu wielorakim napięciom z tego powodu, że różnym napięciom poddawana jest szkoła. Wycofywanie się rodziców z odpowiedzialności za wychowanie dzieci, a więc ze współpracy ze szkołą, nieefektywność pedagogicznych działań, a także (pozorne?) fiasko tradycyjnego podejścia do kształcenia wobec wymagań neoliberalnej rzeczywistości stanowią jedną – być może bardziej zauważalną – stronę rzeczywistości. Pedagogikę trawi rozdział od klasycznie pojmowanej polityki, co skutkuje postulatami znalezienia sposobu na etycznie zaangażowaną *praxis* edukacyjną¹. Jednocześnie myśleniu o oświacie towarzyszą artykułowane wobec niej na różny sposób oczekiwania – m.in. potrzeba przekazywania nadziei² czy portretowania dobrych praktyk, które byłyby impulsem do działania dla innych placówek.

Przed szkołą rysuje się więc trudne zadanie. Prawdopodobnie w żadnej innej instytucji publicznej nie pokładano nigdy tak wielkich nadziei. I jednocześnie prawdopodobnie żadna inna instytucja nie zawiodła tak boleśnie tych oczekiwań. Można więc zaryzykować stwierdzenie, że rewitalizacja pedagogiki oznaczałaby ponowne określenie celu i kierunku swoich działań. W wymiarze praktycznym zaś: wyodrębnienie życiodajnej siły płynącej z konkretnych udanych działań edukacyjnych oraz indeksowanie dobrych zachowań. Warto się dowiedzieć, czy te „wrażliwe” – jeśli można tak powiedzieć – punkty pedagogiki obecne są również w perspektywie innych krajów. Podstawą do tych rozważań będzie analiza treści 17. numeru *Estudios sobre Educación* (ESE, *Studia nad Edukacją*) z grudnia 2009 roku – czasopisma naukowego wydawanego co semestr przez Uniwersytet w Nawarze (Hiszpania). Celem tej pracy jest wyłonienie z publikacji dominujących wątków, najczęściej pojawiających się tez oraz wniosków. Na początku kilka uwag o charakterze ogólnym, które pozwolą się lepiej zorientować w ramach instytucjonalnych opisywanego przedsięwzięcia³.

Zasięg czasopisma (ESE) wykracza daleko ponad obszar jednego państwa. Redakcja publikuje również materiały z badań empirycznych oraz rozprawy z krajów kręgu iberoamerykańskiego⁴, co uzupełnia perspektywę pedagogiki europejskiej o zwykle mało dostępne dane⁵. Wzorem wielu publikacji naukowych, również i tutaj obowiązuje podział na rozprawy (teoretyczne, wyniki badań), artykuły o mniejszym ciężarze gatunkowym oraz recenzje. Część zamieszczonych w numerze prac stanowi fragment wieloletnich projektów rządowych, co pozwala na konceptualizację głównych kierunków polityki edukacyjnej państw, z których pochodzą prezentowane teksty. Sam zaś dobór materiałów wskazuje raczej na dominację praktycznego (pragmatycznego) podejścia autorów do omawianej tematyki edukacyjnej nad czysto teoretycznymi rozprawami, choć i takie można tutaj znaleźć⁶.

Relacje, etyczność, polityka edukacyjna: oto kluczowe kategorie – klamry spinające zamieszczone w tym numerze ESE teksty. W rzeczywistości stanowią one interpretacyjną całość, choć można je również do pewnego stopnia wyabstrahować i rozpatrywać osobno. Relacje zawsze nasycone się etycznym (bądź nieetycznym) zabarwieniem, zaś polityczność rozumiana jest tutaj jako poszukiwanie oraz utrwalanie sposobów działania uważanych za społecznie korzystne – czy po prostu moralnie dobre. Analiza poszczególnych artykułów pozwala na następującą uwagę: w pedagogii

coraz bardziej wysuwa się na pierwszy plan umiejętność nawiązywania dobrych relacji między uczniami oraz uczniów z nauczycielami. I odwrotnie: negatywne postawy i zachowania w szkole są często konsekwencją nieudanych relacji intrapersonalnych i interpersonalnych, a także skutkiem zaniedbania odpowiedniego przygotowania nauczycieli w tej dziedzinie.

Autorzy prac poddają analizie kilka niepożądanych zjawisk obecnych na różnych etapach kształcenia – m.in. nieuczciwość studentów (ściąganie na egzaminach pisemnych – Hiszpania), brak życzliwości wśród rówieśników w szkole (przemoc, konflikty – Hiszpania), a także (w innym porządku) relacje profesorów akademickich z pracownikami bibliotek w zakresie pozyskiwania informacji źródłowych oraz przekazywania tej umiejętności studentom (Wielka Brytania). Nawiązywanie relacji/komunikatywność staje się dominującym wyzwaniem praktycznym, wobec którego relacje instytucjonalne (przekaz, jaki niesie szkoła jako instytucja) nie mogą pozostać obojętne. Pociąga to za sobą dyskusję nad kulturą szkoły, autorytetem nauczyciela oraz przewagą strategii wzmacniających pozytywną samoocenę ucznia nad czysto represyjną polityką koncentrującą się wyłącznie na zaostrzaniu dyscypliny. W czasopiśmie pojawiają się pomysły na zacieśnianie więzi w społecznościach uczących się oraz na etyczne zasady postępowania. Warto wymienić niektóre z nich: „przywiązanie do szkoły” (*apego social*, ESE, s. 39) rozumiane jako kształtowanie (zdrowych) więzi uczuciowych ze szkołą oraz stwarzanie uczniom poczucia bezpieczeństwa, tutoring rówieśniczy (*peer tutoring*) – pomoc rówieśnikom lub kolegom w młodszy wieku w nauce⁷, *Honor Codes* (honorowe zasady postępowania dla studentów) oraz weryfikowanie nie tylko wyników nauki, ale również samego procesu uczenia się (ESE, s. 119). Szczególnie ciekawie na tym tle sytuują się rozważania wokół problemu autorytetu w szkole jako sposobu na podniesienie jakości relacji w tym środowisku.

Hiszpański filozof José Antonio Marina w recenzowanej w ESE książce⁸ o odzyskiwaniu autorytetu, umieszcza tytułowe pojęcie między dwiema antagonistycznymi wizjami modelu edukacji. Jeden z modeli (permissywizm) mieści się w obszarze kultury konsumpcyjnej, która koncentruje się na spełnianiu pragnień i przyjemności członków danej wspólnoty. W drugim modelu kształcenia (autorytaryzm) przyjemność zostaje zastąpiona obowiązkiem spełnianym wyłącznie z rutyny. Żyjemy w epoce permissywnej – pisze Marina – która domaga się twardej ręki (polityka) i dyscypliny w szkole. Jednocześnie pojęcie takie, jak: dyscyplina, porządek oraz autorytet stały się synonimami, przez co trudno odróżnić autorytet od autorytaryzmu. Celem racjonalnego działania edukacyjnego byłoby więc odzyskanie autorytetu bez popadania w autorytaryzm. Marina pokazuje drogę dojścia do tego celu: należy przeformułować pojęcie wolności, bowiem nie jesteśmy wolni naturalnie. Uczymy się być wolnymi. Nauka wolności odbywa się natomiast poprzez kształtowanie charakteru (ESE, s. 214).

Refleksja na tematy edukacyjne ewoluuje dzisiaj coraz częściej w stronę bardziej „zaawansowanych” faz życia. Problematyka przedłużania się życia ludzkiego, a co za tym idzie – również jego jakości i związanych z tym oczekiwań, dostarcza pedagogice kolejnych niełatwych wyzwań. Chodzi bowiem o to, jak w skomplikowanej rzeczywistości, na którą nakłada się filozofia państwa dobrobytu, niewydolny często

system ubezpieczeń zdrowotnych oraz coraz luźniejsze więzi rodzinne i społeczne, przygotować starsze osoby do godnego (ale także w miarę możliwości „atrakcyjnego” – wartościowego poznawczo) przeżywania swojej starości⁹. I wreszcie, by zastanowić się nad tym, jakie mogą być konsekwencje – również ekonomiczne – wydłużania się generacji osób w podeszłym wieku. Jest to więc kwestia łącząca ze sobą trzy zasygnalizowane wcześniej kategorie – relacji, etyki i polityki¹⁰. Temu zagadnieniu poświęcone są aż dwie pozycje w języku niemieckim¹¹ recenzowane w ESE oraz artykuł na temat postrzegania przez osoby starsze w Galicji (Hiszpania) swojego stanu zdrowia, dostępu do opieki zdrowotnej, usług społecznych oraz do rozrywki¹². Zamieszczenie tej problematyki w numerze czasopisma świadczy o całościowym spojrzeniu na edukację, gdzie jest miejsce na debatę o każdym etapie kształcenia, poczynając od pierwszych lat nauki aż po schyłek życia. Umiejętność organizacji własnego czasu, aktywizacji ruchowej oraz poszukiwania sposobów poszerzania własnych horyzontów intelektualnych dotyczy każdego etapu kształcenia.

Pośród licznych umiejętności, o których wspomniano w czasopiśmie, redaktorzy znaleźli również miejsce na wzmiankę o kompetencjach potrzebnych do pisania pracy doktorskiej bądź magisterskiej. Aż dwie recenzje poświęcone są tej tematyce badawczej¹³. Być może nigdy jeszcze do tej pory umiejętność doboru i analizy źródeł, poprawnego wysławiania się w mowie i w piśmie nie była tak potrzebna, a jej niedobór tak dostrzegalny na poziomie kształcenia uniwersyteckiego. Stąd wartość pokazania tego, że dobre prace badawcze są możliwe, a jednocześnie ponowne określenie tego, co jest naukowe, a co pozostaje jeszcze w sferze domniemań oraz intuicji. Jakość pracy naukowej zależy w dużej mierze od dostępu do źródeł, a także ich jakości. W tym sensie symptomatyczna jest obecność artykułu poświęconego kompetencji w zakresie wyszukiwania wiadomości u profesorów uniwersyteckich (bądź jej braku) oraz przekazywania tej kompetencji studentom na podstawie wywiadów z pracownikami biblioteki w Thames Valley University oraz w kilku college'ach z Uniwersytetu Londyńskiego¹⁴.

Mocną stroną czasopisma Uniwersytetu Nawarry jest wyrazista problematyzacja zjawisk oraz sugestie działań na każdym etapie nauczania. Jak w każdej publikacji, tak i tutaj znalazły się zagadnienia wykraczające poza przyjęty klucz do lektury, jak na przykład problematyka różnorodności kulturowej w kontekście budowaniu europejskiej jedności¹⁵ czy analiza kategorii działania edukacyjnego u przedstawicieli aktywizmu pedagogicznego¹⁶. Dominacja problematyki relacji, etyczności oraz polityki edukacyjnej w tym numerze spowodowała pominięcie innych kwestii obecnych w dyskursie pedagogicznym. Jednocześnie to właśnie te zagadnienia zbiegają się z ważnym nurtem metarefleksji o edukacji. „Estudios sobre Educación” to 180 stron solidnie opracowanego, konkretnego tekstu. Warto wiedzieć o istnieniu tego periodyku.

**RELATIONS, FLEXIBILITY, EDUCATIONAL POLICY:
SENSITIVE POINTS OF CONTEMPORARY PEDAGOGY.
ON THE BASIS OF REPORTS FROM SPAIN AND LATIN AMERICA,
ESTUDIOS SOBRE EDUCACIÓN, NUMBER 17, DECEMBER 2009**

-
1. Polityka jest rozumiana tutaj w znaczeniu klasycznym, a więc jako działanie na rzecz dobra wspólnego. Do tego znaczenia utożsamiającego „polityczność” z „etycznością” nawiązała w referacie otwierającym VII Zjazd Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Toruniu we wrześniu 2010 r. Astrid Męczkowska-Christiansen.
 2. O potrzebie portretowania dobrych praktyk w edukacji mówił na zakończenie VII Zjazdu PTP Zbigniew Kwieciński, który wspominał też o zasadzie nadziei oraz zasadzie lęku, wokół których oscyluje szkolna rzeczywistość.
 3. Warunki publikacji w „Estudios sobre Educación” (w języku hiszpańskim bądź angielskim) dla autorów zamieszczone są na stronie: www.unav.es/educacion/ese. Kontakt mailowy: carceles@unav.es.
 4. W omawianym wydaniu czasopisma są opublikowane m.in. badania przeprowadzone wśród uczniów z Chile oraz studentów z Argentyny.
 5. *De facto*, publikacja ma międzynarodowy charakter nie tylko poprzez treść, skład kolegium redakcyjnego oraz rady naukowej czasopisma, ale także poprzez dwujęzyczne – hiszpańsko-angielskie wydanie (z przewagą, co należy zaznaczyć, pierwszego języka w proporcji 3:1). Czasopismo odnotowywane jest również w kilku indeksach, m.in. Social Science Citation Index (Thomson – Reuters, USA) oraz International Bibliography of the Social Sciences (London School of Economics, UK). Wyróżnia je atrakcyjny, nowoczesny format zbliżony do kwadratu, modernistyczny – minimalistyczny i funkcjonalny *layout* oraz wysokiej jakości papier. Zwraca także uwagę wyjątkowa dbałość o precyzję używanych pojęć, dobre antropologiczne uzasadnienie stawianych tez oraz przejrzysty i czytelny, choć ambitny dyskurs.
 6. Są to dwa artykuły: Balduzzi, E. *En la raíz del activismo: el sentido educativo del actuar en Kerschenteiner, Ferrière y Dévaud* (ESE, s. 7-20) oraz Mari, G. *Complexity, Pedagogy and Aristotelian Metaphysics* (ESE, s. 87-101).
 7. Często figura tutorów funkcjonuje również na poziomie kształcenia uniwersyteckiego, np. w Argentynie, gdzie określani są oni jako *ayudantes alumnos* lub *auxiliares de segunda*. Zob. Borgobello, A. & Soledad Peralta, N. *Las funciones tutoriales en la Universidad: la percepción de los estudiantes de tres cátedras en la Universidad Nacional de Rosario de Argentina* (ESE, s. 145-169).
 8. Marina, J. A. (2009). *La recuperación de la autoridad. Crítica de la educación permisiva y de la educación autoritaria*. Barcelona: Versátil.
 9. Międzynarodowa Organizacja Zdrowia przyjęła termin „aktywnego starzenia się”. Oznacza on proces, za pomocą którego optymalizuje się możliwości dobrego stanu fizycznego, psychologicznego i społecznego osób podczas całego życia (ESE, s. 183).

-
10. Z perspektywy biotechnologicznej formułowane są pytania o to, jaka ma być większa „jakość” życia oraz warunki jego przetrwania. Jest to dość zasadnicze kwestia, ponieważ oczekiwania dotyczące długości ludzkiego życia przeciągają się aż do 122 lat. To rodzi również wątpliwość natury filozoficznej: jak określić „minimalną” jakość życia ludzkiego?; jak będzie wyglądało sprawiedliwe obciążenie pozostałej części społeczeństwa kosztami utrzymania ludzi w podeszłym wieku? Wreszcie z perspektywy medycznej zasadne jest pytanie o to, jak ma wyglądać sprawiedliwa opieka medyczna osób, które dojdą do tego momentu życia (ESE, s. 212). Jest to wreszcie wyzwanie ekonomiczne: jak państwo dobrobytu może sobie poradzić z klasami społecznymi uważanymi za „zbyteczne”, nadmierne, niepożądane?
11. Recenzowane pozycje to Knell, S. & Webwe M. (Hrsg.). (2009). *Länger leben? Philosophische und biowissenschaftliche Perspektiven*. Frankfurt: Suhrkamp oraz Renocki, H., Morciniec, P. & Rammer, A. (Hrsg.). (2008). *Umbrüche gestalten: socialetische Herausforderungen im neuen Europa*. Würzburg: Echter.
12. Ricoy Lorenzo, M. C. & Pino Juste, M. *Percepción de la salud y acceso de las personas mayores en Galicia a los recursos sanitarios, sociales y de ocio* (ESE, s. 181-197).
13. Colás, M. P., Buendia, L. & Hernández, F. (Coords.). (2009). *Competencias científicas para la realización de una tesis doctoral. Guía metodológica de elaboración y presentación*. Barcelona: Editorial Davinci Continental oraz Perujo, F. (2009). *El investigador en su laberinto. La tesis, un desafío posible*. Sevilla: Ediciones y Publicaciones.
14. García Bajo, M. *Liaison between librarians and lecturers regarding information literacy: a case study of some academic libraries* (ESE, s. 45-59).
15. Piťha, P. *Cultural Diveristy: Obstacle or Help in building European Unity?* (ESE, s. 171-180).
16. Balduzzi, E. *En la raíz del activismo: el sentido educativo del actuar en Kerchensteiner, Ferrière y Dèvaud* (ESE, s. 7-19).